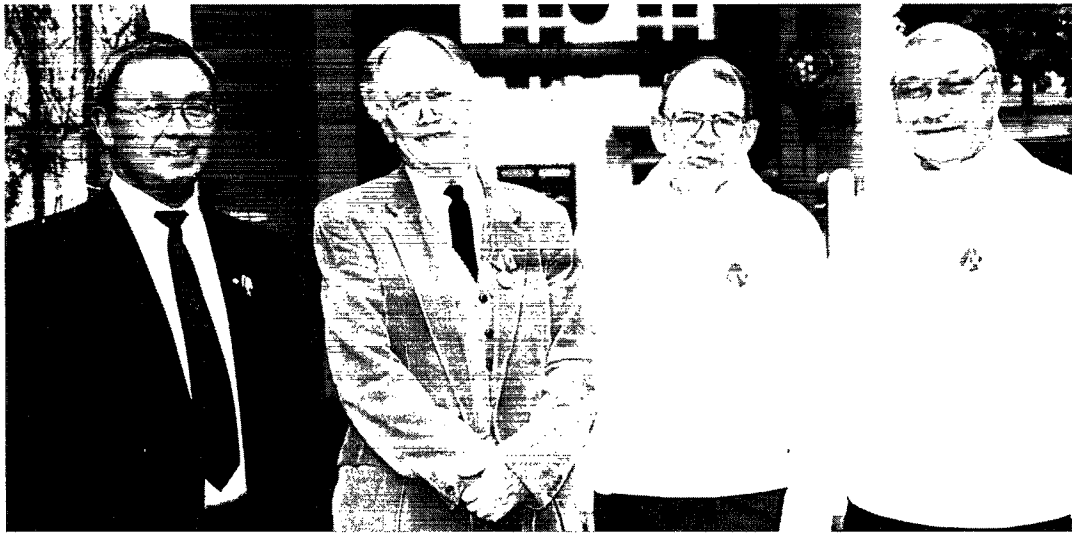

Nersornaat

Grønlands Hjemmestyres Fortjenstmedalje
til Jørgen Meldgaard og Helge Schultz-Lorentzen

Efter medaljeoverrækkelsen foran Hjemmestyrets Danmarkskontor. Fra venstre: Otto Steenholdt, Jørgen Meldgaard, Helge Schultz-Lorentzen og Jonathan Motzfeldt. Foto: Søren Madsen.

Ved en højtidelighed i Grønlands Hjemmestyres Danmarkskontor den 14. november 1997 blev to Fortjenstmedaljer i sølv uddelt. Landstingets formand Anders Andreassen var i sidste øjeblik blevet forhindret, hvorfor det var landstingsmedlem Otto Steenholdt, der på landstingets vegne overrakte Nersornaat til museumsinspektør Jørgen Meldgaard og tidligere leder af Grønlandssekretariatet på Nationalmuseet Helge Schultz-Lorentzen i overværelse af en indbudt forsamling af deres med-

arbejdere, fagfæller, venner og familie. I en tale, ligeledes på landstingsformandens vegne, begrundede Otto Steenholdt tildelingen, og han blev fulgt op af taler af Landsstyreformand Jonathan Motzfeldt og lederen af Grønlands NM og Arkiv Emil Rosing.

Otto Steenholdt sagde på Landstingsformandens vegne:

Kære Jørgen Meldgaard – Kære Helge Schultz-Lorentzen.

Jeg er glad og stolt over at kunne overrække jer Grønlands Hjemmestyres Fortjenstmedalje Nersornaat i sølv, som Landstingets Formandskab i enighed har besluttet at tildele jer. I fundatsen står følgende:

Medaljen gives for en særlig fortjenstfuld indsats for Grønland inden for kunst, litteratur, videnskab eller andet, og medaljen kan tildeles grønlændere såvel som danskere og andre udlændinge.

For os er det dejligt at kunne sige, at Nersornaat siden tilblivelsen er blevet tildelt mange af vore danske venner, som for at sige det helt klart har tabt deres hjerte til Grønland samtidig med, at de har udført en fortjenstfuld indsats for Grønland og dermed opfylder betingelserne for at kunne tildeles fortjenstmedaljen.

Jørgen Meldgaard:

Som ung og splejset student var du i det nordligste område af Grønland – nemlig i Peary Land. Født 1927 var du allerede i 1948 i det område, som alle drømte om at besejre. Hvorfor ikke tænke på paralleller til Ebbe Munck og Eigil Knuth, som efter Haag-dommen i 1933 i flere år planlagde at lære området at kende geografisk og dermed bemægtige sig hele Grønland.

Tidligt blev du interessant, fordi du som den første magister i forhistorisk arkæologi og europæisk forhistorie fra Aarhus Universitet valgte og besluttede dig for at interessere dig for arktisk arkæologi.

Du stod for Sermermiut-udgravningerne i 1953, som fastlagde tredelingen af forhistorien i Saqqaq-, Dorset- og

Thulekulturerne. Du var den første, der kom ind på sammenhængen mellem disse kulturer. En indsats der fortjener at blive kendt i Grønlands historie.

I årene 1954-1965 var du en slags efterfølger af Knud Rasmussen omkring Illulik/Iglulik i Canada. Alt dette på en rolig og stilfærdig måde uden de store armbevægelser, selv om det har været af stor indre værdi for vores kulturelle identifikation.

Derfor den ære, som vi fra Grønlands Landsting vil tildele dig i dag. Tak for din tålmodighed som videnskabsmand og tak for din kærlighed til Grønland.

Helge Schultz-Lorentzen:

Helge – navnet Schultz-Lorentzen er svært at stave og udtale. Ikke desto mindre er det et af de kendteste navne i Grønland, og mange af os anser det for et grønlandsk navn. Dette skyldes ikke mindst den navnkundige C.W. Schultz-Lorentzen, som alle der vil lære grønlandsk ikke kan komme uden om.

Æblet falder som bekendt ikke langt fra stammen. Du er nemlig en af de få danske, som bruger vort sprog som dit eget modersmål; naturligvis kan man sige, når man nu som Helge er opvokset i Maniitsoq, Nuuk og Aasiaat.

Som forstander på efterskolen i Aasiaat, skoleinspektør i Qaqqotoq og som værnepligtig på Marinestationen Nuuk, sejlede med kutterne Appa og Naaja har du et enestående kendskab til vort land. Og der er mange unge mennesker i Grønland i dag, som husker dig som en god ven og lærer. Du har jo også været lærer i realskolen i Nuuk.

Selv om du forlod Grønland efter et

langt og udbytterigt virke, forsvandt du ikke fra Grønlands historie – nej, du fortsatte med at virke til fordel for Grønland. Tænk bare på dit store arbejde for tilbageleveringen af vores kulturelle arv fra Nationalmuseet – en ting, jeg som politiker har været meget optaget af. Det er et arbejde, der udføres i fuld forståelse med Danmarks og Grønlands Nationalmuseum. Alt dette uden at råbe og skriges for at blive hørt og blive berømt. Nej, du og Jørgen har et fælles kendetegn, nemlig den stille og rolige tilværelse, fordybet i jeres daglige dont til fordel for Grønland.

Men først og fremmest med kærlighed til Grønland, der synliggøres i arbejdet, f.eks. i Foreningen Grønlandske Børn, Arktisk Institut, Den grønlandske Kirkesag og ikke mindst Det grønlandske Selskab.

En sand ven af Grønland, som har udført fortjenstfuldt arbejde for Grønland, lige efter Nersornaat's fundats.

Jørgen Meldgaards tale ved prisoverrækkelsen: Da jeg havde modtaget Landstingsformandens brev om tildeling af Hjemmestyrets Fortjenstmedalje, satte jeg mig på min »Pensioniststol« på Nationalmuseet for at nedskrive, hvori mine fortjenester kunne tænkes at bestå. – Det blev blot til et par linier.

Derefter lavede jeg nogle notater om, hvad der har givet mig særlig glæde og tilfredsstillelse i de 49 års arbejde med Grønlands kulturhistorie. Det gik bedre, for jeg *har* mange gode *minder*.

Det første glimt på disse strejftog var en sommerdag i den blomstrende have foran Ny Herrnhut bygningen i Godt-

Jørgen Meldgaard på talerstolen. Foto: Hans Kapel.

håb 1966 ved indvielsen af Det grønlandske Landsmuseum. Med hilsen fra Rigsantikvaren kunne jeg i min tale meddele, at Danmarks Nationalmuseum håbede og forventede at bidrage med museumsgenstande i de kommende år. En bekræftelse på et tilsagn givet 5 år tidligere i forbindelse med fremsendelse af en plan for etablering af et grønlandsk museum. Forslaget blev vel modtaget, – men ikke just som nogen overraskelse. Gennem næsten 50 år var der fra grønlandsk side udtalt ønsker om et museum.

Jeg foreslog Ny Herrnhut bygningen efter samråd med N. O. Christensen,

Jens Kreutzmann m.fl. og som alternativ en ny museumsbygning i den tilstødende dal mod vest. Her gik jeg i min ungdommelige iver for vidt. Jeg lagde flot ud som arkitekt med tegninger af kuppelformede bygninger, som en sammenkædet snehus-landsby. Modtagelsen i Godthåb var venlig men forbeholden, og det endelige svar henholdende. GTO beregnede at prisen ville være 1 million kroner.

På sommerdagen 1966 foran Ny Herrnhut glædede jeg mig over, at snehusboblernes var bristet. Den grønne nabodal ved vigen mod vest *var* smukkest i sin rene naturtilstand.

Om aftenen havde vi møde om fremtiden, om forskningssamarbejde. Vi enedes om arkæologiske og etnohistoriske undersøgelser over temaet »Kultur-møder«, og her var Hans Egede nærmest. Med museumsleder Jens Kreutzmann gennemførte H.C. Gulløv og Hans Kapel i årene efter 1969 udgravninger på Håbets Koloni og samtidige eskimoiske bopladser.

Mødet med nordboerne fulgte nogle år senere. Inuit-Nordbo Projektet 1976-77 med Jens Rosing som Landsmuseets leder. Her i nordboernes Vesterbygd gravede hold på 15-20 deltagere, grønlandske og danske, i eskimoiske tomter og på nordbogårde. I lejrenes militærtelte var der lange aftener med »seminarer«, hvor begge »parter« fremlagde vidnesbyrd, arkæologiske, historiske, sagn om fredeligt samvær og om strid. Vi løste ikke alle problemerne, og de store spørgsmål om årsagen til nordboernes »undergang« fik mange og vidt forskellige svar. Intet endegyldigt.

Det meste af Grønland fulgte vore anstrengelser. Grønlands Radio og den skrevne presse var med os. Grønlands Landsråds formand og Danmarks kulturminister aflagde besøg i lejrene.

Her er mit gode minde samlet om »Kulturkløften«. Ved Eqaluit skilte en lille slugt med en elv det eskimoiske bopladsområde fra nordbogården. Vi byggede en bro over denne kulturkløft, og med Robert Petersen og Claus Andreasen stående på hver sin side brød kulturminister Niels Mathiasen det røde bånd med sin saks og erklærede fred, fest og godt samarbejde – og lovede at skaffe nogle millioner til et nyt og større Grønlands Landsmuseum.

Nordboerne i Grønland har altid været godt stof, for forskere og for alle folk, grønlandere og danskere, og naturligvis for »hjemlandene« Island, Færøerne og Norge. Det blev klart i 1961-62 på Brattalid. Mit strejftog er her fokuseret på en septemberdag med lav sol, der tegnede en lille U-formet jordvold på Qagssiarssuk, en ruin, der *kunne* være Thjodhildes kirke. Kateket Lars Motzfeldt havde fundet og reddet dette historiske mindesmærke og sørget for at et opgravet kranium, indpakket i lyserødt silkepapir og mærket »Erik Rødes hoved«, var sendt med kurér (N. O. Kristensen) til Nationalmuseet i København, hvor det havnede på mit skrivebord.

Den følgende sommer samledes arkæologer, historikere, antropologer, katolske præster m.fl. fra de nordiske lande og påbegyndte undersøgelser af kirken og kirkegården. Resultaterne er kendt, men et par af følgevirkningerne

glæder mig særligt: Knud Krogh fulgte arbejdet op, og han blev involveret i en fornyelse af nordboforskningen. Vi fik gode forbindelser til Igaliko, Motzfeldt-familien i særdeleshed, og restaureringsarbejderne blev indledt.

Et andet glimt fra mange gode oplevelser ved arbejdet med Grønlands kulturhistorie er formidlingen til de grønlandske skoler med »5 Kapitler af Grønlands Forhistorie«. På opfordring af Grønlands Hjemmestyre og i samarbejde med Bent Günther fik vi fremstillet 40 kasser, hver med 5 skuffer med genstande fra én af de 5 kulturer, der tilsammen illustrerede Grønlands 4000-årige forhistorie. I mere end et halvt år sad 2-3 konservatorer på Nationalmuseet i København og fremstillede de fineste små kopier af de arkæologiske genstande.

Og vi skrev en skolebog for børnene og en for lærerne. Skoledirektør Chr. Berthelsen oversatte og bearbejdede de grønlandske udgaver, og Jens Rosing gjorde dem levende med sine streger – og det blev de endnu bedre af.

Siden udgivelsen i 1984 har det været en særlig fornøjelse at besøge grønlandske byer, og lejlighedsvis af en skolelærer blive trukket ind i en skoleklasse, hvor børnene ivrigt diskuterer Saqqaq, Dorset og Thule kultur, kulturmøder, op- og nedgange over 4000 år. Nordboerne måtte opgive efter 500 år; – vi, inuit, overlevede...

Endelig har det været en både spændende og glædelig oplevelse i de senere år at have været med i arbejdet med *Overførelse af grønlandske kulturværdier* fra Nationalmuseet til Grønland. Vi fik den

gode start med overdragelsen i 1982 af Grønlands nationale kunstner Aron's mange akvareller – forud for samarbejdsaftalens ikrafttræden. Men i frugtbart samråd med grønlandske repræsentanter som professor Robert Petersen og familien Rosing.

Den første store officielle »tilbageførelse« i 1985-86 var museumsgenstandene fra Ostgrønland, med hovedvægt på den berømte »Gustav Holm Samling« fra Ammassalik, – markeret ved udstillinger, der gav danskerne lejlighed til at sige farvel og grønlænderne til at sige velkommen.

Tilbageførelserne af genstande og arkivmateriale er fortsat, og ligeså de andre aspekter af samarbejdsaftalen – til gensidig gavn og glæde.

Fra min pensioniststol kan jeg sige, at jeg meget håber, at det må fortsætte i endnu nogle år. Der mangler endnu en hel del, såvel vedrørende nordboer som den eskimoisk/grønlandske fangerkultur, bl.a. Eigil Knuth's Pearyland-materiale. Der er behov for en »opsamlingsrunde«, hvor man går Grønland rundt for at supplere de hidtil udvalgte »samlinger« og skabe en helhed.

Måske kan man ende, hvor man begyndte, i Sydøstgrønland. Overførelserne i 1985-86 omfattede materiale fra 3-4 årtusinder, men blev afsluttet ved omkring år 1900, dvs. ved afslutningen af den før-kristne tid. Den første kristne dåb fandt som bekendt sted i 1899.

Hermed afskar vi bl.a. – i første omgang – en grønlandsk national kunstner, der kan jævnføres med Aron: Kårale Andreassen. Knud Rasmussen gjorde ham verdenskendt som illustratør i vær-

Kårale Andreassens tegning af familiens tupilak, ca. 1919.

ket »Myter og Sagn fra Grønland« 1921. I 1919 gav Knud Rasmussen disse ca. 40 tegninger af fortidens liv og forestillinger, tro og åndevæsener til Nationalmuseet. Det er en kunstners gengivelser, og de er dokumentariske. For Kårale var søn af åndemaneren Mitsivarni-ånga, bæreren af Ammassalik folkets åndelige traditioner. Rosing-familien har gjort dét klart for os alle.

Kårale var Anders Andreassens bedstefar, og Landstingsformanden er formentlig bekendt med, at familien i 1890'erne var forfulgt af en særlig tupilak! Kårale havde selv set den i sit barnheds hus. Den har et barns krop og en voksens hoved, og den er omvundet med skindremme. Den var skabt og udsendt for at ihjelslå Mitsivarni-ånga's børn, deriblandt Kårale, men faderen fik skabt en forsvarstupilak og reddede familien.

Tupilakken ser frygtindgydende ud. Kårale's tegning ligger velbevaret i Nationalmuseets Etnografiske Samlings arkiv.

Mit ord har ingen vægt mere i denne sag. Men jeg mumler med Kårale: Den

bør frem i lyset efter 77 år. På Grønlands Nationalmuseum – ímaqa...

Helge Schultz-Lorentzens takketale:

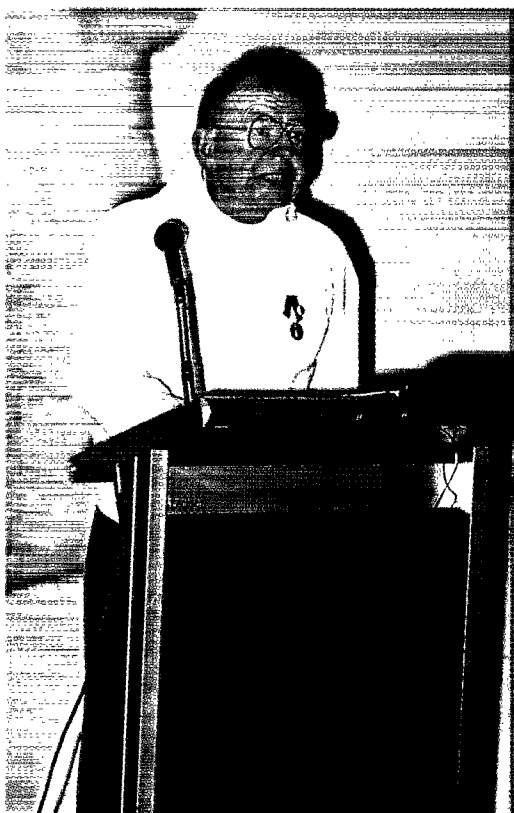
Da jeg første gang fik udbetalt hyre i marinen og sagde pænt tak, fik jeg en meget kraftig irettesættelse om, at her var der ikke noget der hed tak, – man fik kun det man tilkom og ikke mere.

I dag synes jeg nu nok, jeg har fået mere, end jeg kunne regne med at tilkomme og derfor en god grund til at udtrykke en tak.

Jeg vil først og fremmest takke Grønlands Landsting og Landsstyre for tildelingen af Nersornaat, og bede landstingsmedlem Otto Steenholdt og landsstyreformand Jonathan Motzfeldt viderebringe denne tak til landstinget og landsstyret. Jeg vil desuden bede Otto Steenholdt om at hilse landstingsformand Anders Andreassen. Jeg takker desuden Otto for de pæne ord, der fulgte med.

Jeg vil tillade mig at betragte denne hædersbevisning som et skulderklap og en påskønnelse af et arbejde gennem et langt og alsidigt liv i grønlandstjenesten, som jo ikke behøver at være slut endnu. Man bliver jo altid glad, når man får et klap på skulderen med nogle anerkendende ord, og jeg vil da heller ikke lægge skjul på, at jeg er meget stolt og glad over at modtage den grønlandske for-tjenstmedalje. Om det så er fortjent, overlader jeg til andre at bedømme.

Men det er i al fald givet, at jeg næppe ville stå her i dag, hvis jeg ikke havde været begunstiget af en række privilegier og forudsætninger, som har givet mig mange fordele i mit arbejde. For det

Helge Schultz-Lorentzen på talerstolen. Foto: Hans Kapel.

første mine familiemæssige relationer til Grønland. Min farfar som ved en tilfældighed fandt Kleinschmidts grønlandske grammatik på tysk, da han var 12 år og syntes, at det grønlandske sprog så interessant ud, hvorfor han besluttede sig for at tage til Grønland for at studere det nærmere. Og derpå fulgte min far helt naturligt efter og fik ligeledes et langt liv med Grønland. Der stod derfor Grønland på ryggen af mig lige fra fødslen.

Da jeg var 2 år gammel ankom jeg med mine forældre til Nuuk, hvor vi kom til at bo i Ny Herrnhut, hvor Illisi-

matusarfik nu har til huse. Da jeg var 3 gik jeg en dag hjemmefra med en bog under armen, og jeg gik 3 km i høj sne alene op over Radiofjeldet ind til Seminariet, hvor min far underviste. Det var før Skibshavnsvej og lignende. Jeg ville i skole. Og det var et varsel: Mine forældre så en kommende ekspeditionsmand i mig, men min hu stod til skolen – skulle det senere vise sig.

Jeg fik dernæst det privilegium at vokse op i Sukkertoppen/Maniitsoq fra jeg var 4 til jeg var 11 år sammen med en masse gode legekammerater som HC og Robert Petersen, Jens Kreutzmann, Niels Carlo Heilmann, Jens Skifte og Efa Karlsen m.fl. Det var her jeg fik min opdragelse. Som Niels Carlo plejede at sige: Aajuna uvagut perorsagarput – Ham har vi opdraget! Denne opdragelse er ganske givet kommet mig til gode siden, og den har betydet meget i mit senere arbejde.

Som voksen kom jeg til at virke i Nuuk på realskolen og i Aasiaat på efterskolen, hvor jeg på den ene eller anden måde kom til at stifte bekendtskab med stort set alle de, der styrer Grønland i dag politisk og administrativt. Jeg plejer at sige, at så længe halvdelen af landsstyret er nogen, jeg har haft i skolen, kan det ikke gå helt galt.

Og jeg tænker med stor taknemmelighed på årene i Qaqortoq og distriktet, hvor mere end to generationer passerede gennem skolesystemet gennem de 21 år jeg var der. Nu går der år imellem, jeg kommer til Qaqortoq, men trods det er det hver gang en meget stor oplevelse at gå gennem byen. Så føler jeg, at jeg er kommet hjem.

I 1982 forlod jeg skolevæsenet. Jeg kom på museum. Man fandt mig bevaringsværdig.

Indtil for nogle måneder siden har det været mit lod at administrere samarbejdsaftalen mellem det grønlandske og det danske museumsvesen ... En helt enestående aftale, som har givet genlyd ude i den store verden, hvor mange minoritetssamfund, tidligere kolonier o.lign. kæmper for at få deres kulturarv tilbage. I forholdet Danmark-Grønland er dette gået stille og fredeligt uden nogen form for politiske krav eller anden ballade som f.eks. ved de islandske håndskrifter. Dette tjener først og fremmest den holdning, man har haft i det museumsfaglige udvalg, der foretager udvælgelsen af genstande, til ære. Der i dag tilbageført omkring 2000 etnografiske og omkring 25000 arkæologiske genstande. Og man er ikke færdig endnu.

Det kan dog godt bekymre mig, at der er opstået problemer med at skaffe de nødvendige midler til aflønning af min efterfølger som den grønlandske repræsentant i samarbejdssekretariatet. Problemet håber jeg bliver løst. Det skulle jo meget nødtigt betyde en afbrydelse af det samarbejde, som har fungeret så perfekt i snart mange år.

Til sidst vil jeg takke alle jer, der er mødt op her i dag for at være med til at fejre denne begivenhed. En stor tak til Jørgen Meldgaard for mange års loyalt og godt samarbejde. Jeg er ret stolt af at være slået i hak med dig ved denne lejlighed. Også tak til de øvrige medlemmer af Udvalget for det dansk-grønlandske museumssamarbejde, og ikke

Tre nære venner og fagfæller ved medaljeoverrækkelsen: Fra venstre: Christian Vibe, Jens Rosing og Mads Lidegaard. Foto: Hans Kapel.

mindst tak til medarbejderne i Grønlandssekretariatet for mange års hyggeligt og loyalt samarbejde. Og endelig en særlig tak til Grønlands Nationalmuseums medarbejdere og Emil Rosing – min chef, som givetvis har medvirket til denne medalje-tildeling.

Til slut en stor tak til Danmarkskontoret for det storstilede arrangement. Hvis min farfar ikke havde fundet Kleinschmidts grønlandske grammatik, havde jeg ikke stået her på denne dag, den 14. november. En god og velvalgt dag, hvor min farfar ville være fyldt 124 år. Da han virkede i Godthåb, var der to andre, der også havde fødselsdag denne dag. Kolonibestyrer Konrad Bugge, Finn Lynges morfar, og distriktslæge Gustav Koppel. De tre mødtes hvert år på deres fødselsdag kl. 12 på broen neden for Hans Egedes hus, hvor Bugge boede, medbringende 3 glas og en flaske portvin. Og så ønskede man hinanden til lykke.

Jeg foreslår, at vi nu mødes på broen og drikker en skål for en god dag.

Aavaat-koret bidrog til at gøre medaljeoverrækkelsen til en festdag den 14. november 1997. Foto: Hans Kapel.

Rettelser til tidsskriftet nr. 8 – December 1997

»Find 5 fejl« opfordrer man undertiden læserne til at finde, men i dette tilfælde må redaktionen med beklagelse indrømme, at følgende fejlagtige oplysninger hverken skyldes sætternissen eller den moderne teknik, men derimod såkaldte menneskelige fejl:

Portrættet af borgmester Nikolaj Ludvigsen, Nanortalik, var som de øvrige fotos i forordet taget af John Rasmussen, NARSAQ FOTO.

Billedteksten side 328 skulle have været: Tegning af Nanortalik udført af Carl Møller omkring 1862. I forgrunden ses det lille Bryghus og Bageri uden tag, ligesom Rink angiver på sit kort. Af de øvrige bygninger ses fra venstre det nye store spåntækkede spækhushus af sten med åben port, derefter proviantboden (butikken) af stokværk med trappe op til indgangen, bag denne Våningshuset (bestyrerboligen) med stakitomkranset have foran. Længst til højre ses den lille skole og mellem den og Våningshuset

ses et par grønlandske beboelseshuse med fladt tag, husgang og vinduer.

Billedteksten side 333, nederst t.h.: Det gamle sygehus ligger idag nærmest hen som ruin, men de gamle stenmure kan og bør bevares og istandsættes. Der har været planer om at bruge huset til ungdomsklub.

Billedteksten side 334: Præsteboligen, der blev flyttet fra den nedlagte Herrnhuter-Mission i Frederiksdal, hvor den oprindeligt var opført 1826, er genopført i Nanortalik i 1923 af tømrermester Pavia Høegh.

Side 335: Vedr. familien Lützen: Bestyreren og kirurgen hed Johannes Harberdorff Lützen og var gift med Lovise Tabitha Elisabeth, som døde i 1884. Deres døtre var søstre Sofie og Louise, som døde i 1916. Tabitha var altså ikke bestyrerens mor og søstre ikke hans søstre.

Søstrene havde iøvrigt en bror, som hed Carl Emil, som på samme tid – fra 1880 til 1893 – var kolonibestyrer i Julianehåb.